

УДК 34.343

DOI 10.33244/2617-4154.2(11).2023.20-27

І. М. Копотун,*д-р юрид. наук, професор,
заслужений юрист України,
Проректор з міжнародних зв'язків
Академії ГУСПОЛ**(Чеська Республіка)**e-mail: igor.kopotun@gmail.com***ORCID ID 0000-0002-2947-8599;****М. М. Рудик,***канд. юрид. наук,
Національна академія
внутрішніх справ (м. Київ)**e-mail: rudikmm@ukr.net***ORCID ID 0000-0003-1031-9982**

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У статті проведено аналіз безпеки України в умовах військового стану, а також вивчено перспективи її розвитку. За змін сьогодення у політичній, економічній, соціальній та гуманітарній сферах, національній безпеці необхідно звернути увагу на наявність у держави відповідних стратегій.

Тому одне з ключових завдань науки державного управління у сфері національної безпеки полягає у розробці методології, за допомогою якої необхідно розробити комплекс заходів, що впливатимуть на рівень державної та національної безпеки і при цьому протидіятимуть сучасним загрозам.

У статті досліджено понятійно-категорійний апарат стратегування у сфері державного управління середовищем безпеки України, проаналізовано загрози майбутньому середовищу безпеки України та системі державного управління у сфері національної безпеки, розроблено їх класифікацію, проаналізовано, визначено та розроблено порядок використання сценарного підходу для прогнозування розвитку майбутнього середовища безпеки України, проаналізовано можливості сектору безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки України, розроблено науково-методичний апарат розподілу завдань, визначено можливості сектору безпеки й оборони України щодо формування інтегрованого потенціалу для усунення та нейтралізації загроз воєнній безпеці держави, удосконалено модель державного управління у секторі безпеки та оборони України й обґрунтовано рекомендації виконавчих органів у сфері державного управління.

Ключові слова: національна безпека, військовий стан, глобалізація, загрози, державне управління, нейтралізація загроз, сектор безпеки, виконавчі органи.

У процесі проведення оборонного огляду виконуються такі чотири основні процедури: оцінка середовища безпеки, планування сил, планування ресурсів та оцінка ризиків [1].

Основним детермінантом проведення оборонного огляду є процедура опису майбутнього безпекового середовища, за якої визначаються перспективи розвитку військово-політичної обстановки, перелік викликів і загроз у сфері оборони та формуються на їх основі сценарії розвитку небезпек, проти яких будуть застосовані Збройні сили України.

Історичний досвід свідчить про необхідність застосування різних методів і процедур для прогнозування розвитку воєнно-політичної обстановки в окремій країні, регіоні та світі загалом, зокрема прогнозувати її розвиток, визначення ризиків, викликів і загроз національній безпеці України у сферах відповідальності розвідки.

Аналітичні методи розвідки розробляються з урахуванням методів наукових досліджень у різних сферах діяльності. З цією метою особливо вони використовуються в політичному аналізі, мають практичне значення для розвідувально-інформаційної діяльності та можуть бути підтверджені емпіричними дослідженнями. Ефективність методів військово-політичного та геополітичного аналізу оцінити набагато важче [2; 3].

Прогнозування воєнно-політичної обстановки є одним із етапів Методики оцінки воєнно-політичної обстановки, розробленої науково-дослідним інститутом Міністерства оборони України:

1. Оцінка воєнно-політичної обстановки в окремій країні.
2. Оцінка воєнно-політичної обстановки у регіоні.
3. Оцінка воєнно-політичної обстановки у світі.
4. Визначення ризиків, загроз національній безпеці України.
5. Прогнозування розвитку воєнно-політичної обстановки.
6. Формування висновків та результатів оцінки воєнно-політичної обстановки.

Під час прогнозування розвитку воєнно-політичної обстановки автори «Методики оцінки ВПО» пропонують використовувати аналіз конкуруючих гіпотез [4; 5]. Прогнозування воєнно-політичної обстановки проводиться на основі обробки групи інформації, отриманої на попередніх етапах на підставі висновків з можливого розвитку подій, як зазначає Джон Морган, чим більше спираємося на оцінки та пропозиції, тим більша ймовірність, що аналітик у своїх висновках зробить помилку [6].

Прогнози повинна робити група аналітиків, вони виявлять і запобігають помилкам, які може зробити один аналітик.

Особливості України полягають у тому, що наразі систему національних інтересів у правовому просторі не визначено.

Політики, що приходять до влади, формулюють національні інтереси з огляду на своє їх розуміння. Наприклад, згідно із Законом України «Про НБ України» [7] «національні інтереси – це життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян». У цьому Законі наведено базові національні інтереси.

Вважаємо, що національні інтереси – це суспільно сприйняті, найважливіші матеріальні та духовні потреби людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує прогресивний розвиток.

Під життєво важливими інтересами розумітимемо визначальні потреби, без задоволення яких неможливе існування людини, суспільства та держави.

На етапі розвитку України можна назвати такі національні інтереси:

- 1) захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;
- 2) внутрішня стабільність, що характеризується стійкістю державних інституцій та збалансованістю інтересів усіх соціальних груп населення;
- 3) ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки;
- 4) пріоритетність загальнолюдських демократичних принципів у розвитку держави, національна згода та національна свідомість народу;
- 5) економічне зростання, задоволення матеріальних потреб населення, здатність до ефективного господарського розвитку;
- 6) розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу на користь України;
- 7) розвиток духовності, моральних підвалин, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;
- 8) формування національної стратегії, що включає національні цілі, національну ідею, національні потреби та національні цінності;
- 9) формування позитивного міжнародного іміджу України;
- 10) становлення України як правової держави;
- 11) забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання та захисту інших мов національних меншин;
- 12) гарантування конституційних права і свобод людини та громадянина;
- 13) подолання корупції, ефективна протидія злочинності, забезпечення безпеки громадян.

У лютому 2020 року на засіданні Ради національної безпеки та оборони України оприлюднено проєкт Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», що розробляється відповідно до статті 26 Закону України «Про національну безпеку України» [7].

Наведений перелік загроз національній безпеці за такими сферами їх дії, як зовнішньополітична, державна безпека; військова безпека та безпека державного кордону України; внутрішньополітична; економічна; науково-технологічна; соціально-гуманітарна; цивільного захисту; екологічна; інформаційна.

У Законі України «Про національну безпеку України» загрози національній безпеці України мають фундаментальний, узагальнений та довгостроковий характер. Загрози національній безпеці України уточнюються й актуалізуються іншими державними нормативно-правовими актами (Стратегія національної безпеки, Військова доктрина

України, Концепція розвитку сектору безпеки та оборони України тощо), в яких також визначаються напрями діяльності щодо забезпечення національної безпеки та реалізації національних інтересів України на середньострокову перспективу.

Відповідно до п. 2 ст. 26 Закону України «Про національну безпеку України» [7] Стратегія національної безпеки України визначає:

- 1) пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки; цілі, основні напрями державної політики у сфері національної безпеки;
- 2) поточні та прогнозовані загрози національній безпеці й інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних і внутрішніх умов;
- 3) основні напрями зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки;
- 4) напрями та завдання реформування і розвитку СБУ;
- 5) ресурси, необхідні для їх реалізації.

Актуальні загрози національній безпеці України у військовій сфері (сфері оборони) визначено у Стратегії національної безпеки України – 2015 [8], яка спрямована на реалізацію до 2020 р. визначених нею пріоритетів державної політики національної безпеки, а також реформ, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, ратифікованою Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII, та Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015.

У Військовій доктрині України [9] разом з погрозами військового характеру визначено військово-політичні виклики та ризики, які можуть перерости у загрозу застосування військових сил і проти України.

Найактуальніші у середньостроковій перспективі загрози національній безпеці України визначено у Концепції розвитку сектору безпеки та оборони України (далі – Концепція) [10].

Аналіз середовища безпеки навколо України показує, що останнім часом, починаючи з кінця 2013 р., ситуація у сфері безпеки та оборони України зазнала суттєвого загострення і надалі погіршується.

Основною загрозою національних інтересів України є збройний конфлікт на Сході. Серед загроз національній безпеці України у військовій сфері та їх реалізації варто звернути увагу на загострення криміногенної ситуації в ОРДЛО, створення каналів для незаконного переміщення товарів, зброї, наркотичних речовин, мігрантів.

Політична дестабілізація всередині країни, соціально-економічна криза, одним із найістотніших проявів якої є мілітаризація життя, про що свідчить поява нових соціальних викликів на тлі ряду застарілих і досі не вирішених питань.

Геополітична конфронтація між Заходом та Росією погіршує міжнародний клімат, насамперед у Європі, де все частіше проявляються тенденція до повернення до міждержавних відносин елементів поведінки, властивих «холодній війні». Виникла загроза поширення зброї масової поразки (через реалізацію ядерних програм Ірану та Північної Кореї), що не може не викликати стурбованості України як держави, яка

добровільно відмовилася від ядерної зброї. Неконтрольована міграція населення всередині держави та міграційна криза у Європі.

Дестабілізуючим фактором європейської безпеки та національної безпеки України залишається тероризм. Зростання ісламського фундаменталізму породжує комплекс загроз міжнародного характеру, що впливає на міжнародну стабільність і визначає подальшу політику провідних країн світу.

Україна не може залишатися осторонь цих проблем. Конфлікт на Сході нашої держави створює небезпечний плацдарм для використання ісламськими фундаменталістами можливостей щодо налагодження нелегальних транзитних схем і формування терористичних мереж на його території.

Враховуючи тенденції розвитку ситуації безпеки навколо та всередині України, середовища безпеки у довгостроковій перспективі, які характеризуються наявністю таких загроз національній безпеці України та реалізації її національних інтересів, призвели до застосування проти неї військової сили.

Відбулося посягання на державний суверенітет і територіальну цілісність України з боку іноземних держав, а також терористичних організацій та сепаратистських рухів, що діють на території України.

Відбулося втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав, зокрема шляхом підтримки політичних чи інших організацій, діяльність яких спрямована на порушення територіальної цілісності та суверенітету України, внутрішньої соціально-політичної стабільності та правопорядку.

Призвело до порушення державами міжнародних угод, договорів про нерозповсюдження зброї масової поразки та засобів її доставки, контроль за озброєннями, обмеження і скорочення озброєнь.

Нарощування поблизу кордонів України угруповань військ та озброєння, створення нових, розширення і модернізація наявних військових баз та об'єктів, зокрема систем ПРО, призвело до порушення балансу сил у регіонах, активізація розвідувальної та розвідувально-диверсійної діяльності проти України спеціальних служб іноземних держав та інших державних чи недержавних іноземних організацій, що призвело до розголошення інформації складової державної таємниці, відбувався незаконний збір і використання інформації у сферах оборони, державної безпеки, економіки, науки та техніки.

Відбувається спеціальний вплив на інформацію з метою її спотворення чи знищення; порушення штатного режиму функціонування та руйнування систем обробки інформації.

Відбувається кібершпигунство, зростання кількості кібератак, спрямованих на блокування, витік, модифікацію або знищення інформації, що циркулює в державних інформаційно-телекомунікаційних та інших системах, що мають суспільно-політичне значення.

Постійно існує небезпека вчинення терористичних актів, зокрема у кібернетичному просторі, на критичних об'єктах інфраструктури України розвідувально-диверсійними групами спецслужб іноземних держав, терористичними організаціями і сепаратистськими рухами, які діють на території України.

Виявляються факти ввезення та сприяння незаконному ввезенню в Україну зброї, боєприпасів, вибухових речовин, радіоактивних і наркотичних засобів, засобів масового ураження.

Наявні факти використання іноземними країнами кризової ситуації в українсько-російських відносинах для витіснення України з традиційних ринків озброєнь, дискредитація України як надійного партнера з питань ВТС, використання енергетичної та торговельно-економічної залежності України для досягнення військово-політичних цілей.

Відбувається посилення сепаратистських настроїв у районах компактного проживання нацменшин на території України, а також активна підтримка таких дій з боку окремих країн, політична, фінансова, військова чи інша підтримка не передбачених законом воєнізованих чи збройних формувань, терористичних організацій на території України, посилення інформаційно-психологічного впливу на Україну для дестабілізації соціально-політичної обстановки в Україні чи окремих регіонах і місцях компактного проживання національних меншин.

Надамо перелік намірів, які можуть становити військову загрозу НБ, їх можна розділити на три групи:

1) наміри (дії), що вимагають негайного реагування органів державного та військового управління;

2) наміри (дії), що не потребують негайного реагування органів державного та військового управління, але мають важливе значення для прийняття рішень на користь зміцнення національної безпеки України;

3) наміри (дії), які на деякий час безпосередньо не впливають на характер рішень, що приймаються органами державного та військового управління.

У кожній певній групі варто виділити наміри та дії, що проводяться: у військово-політичній сфері; у військово-економічній та військово-технічній сферах; в інформаційній сфері; у збройних силах.

Оцінювати та прогнозувати тенденції впливу загроз реалізації національних інтересів доцільніше методом сценарного аналізу за допомогою генерування можливих сценаріїв виникнення та розвитку кризових ситуацій, які можуть становити загрозу реалізації національних інтересів. Кожен з таких сценаріїв ґрунтується на ряді загроз.

Для забезпечення реалізації національних інтересів України й усунення або нейтралізації загроз безпеці держави, зокрема військової, необхідно передбачити наявність у складових сектору безпеки та оборони України необхідних можливостей. При цьому, як показує досвід, зважаючи на комплексність цих загроз, запобігти їх впливу можливо лише спільними зусиллями Державного управління безпеки України і трансформацію поглядів в умовах глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рекомендації щодо організації та проведення оборонного огляду, затверджені наказом міністра оборони України.

2. Корнілов В. План зовнішнього управління Україною. URL : <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>
3. Бартош А. Гібридні війни в стратегії США і НАТО. URL : <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1nato.html>
4. Богданович В. Ю., Свида І. Ю., Скуліш О. Д. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки України: моногр.: у 7 т. Т. 1: Теоретичні засади, методи та технології забезпечення національної безпеки України. Київ : Наук.-вид. відділ НА РБ України, 2012. 548 с.
5. Арзуманян Р. Кромка Хаоса. Сложное мышление и сеть: парадигма нелинейности и среда безопасности XXI века. 2012. 600 с.
6. Understanding and intelligence support to joint operations : Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), August 2011. URL : <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attach>
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-Vin. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
8. Сектор безпеки та оборони України: Стратегічне керівництво та військове управління : монографія / Ф. В. Саганюк, В. С. Фролов, В. І. Павленко та ін.; за ред. д-ра військ. наук, проф. І. С. Сімферополь. Київ : ЦЗ МО та ГШ ЗС України, 2018. 230 с.
9. Смолянук В. Військово-політична обстановка як ключова категорія військово-політичного аналізу та тенденції її розвитку. *Народна армія*. 1999. С. 7.
10. Резніков В. О., Ващенко І. В., Бородін Б. Д. Актуальні проблеми військової політології: навч. допомога. Харків : Акад. ОБ МВС України, 2011. 160 с.

REFERENCES

1. Rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta provedennia oboronnoho ohliadu, zatverdzeni nakazom ministra oborony Ukrainy.
2. Kornilov V. Plan zovnishnoho upravlinnia Ukrainoiu. URL : <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>
3. Bartosh A. Hybrydni viiny v stratehii SShA i NATO. URL : <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1nato.html>
4. Bohdanovych V. Yu., Svyda I. Yu., Skulish O. D. Teoretyko-metodolohichni zasady zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy : monohr.: u 7 t. Т. 1: Teoretychni zasady, metody ta tekhnolohii zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Kyiv : Nauk.-vyd. viddil NA RB Ukrainy, 2012. 548 s.
5. Arzumanian R. Kromka Khaosa. Slozhnoe myshlenye y set: paradyhma nelyneynosty y sreda bezopasnosty XXI veka. 2012. 600 s.
6. Understanding and intelligence support to joint operations: Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), August 2011. URL : <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attach>
7. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 № 2469-Vin. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

8. Sektor bezpeky ta oborony Ukrainy: Stratehichne kerivnytstvo ta viiskove upravlinnia: monohrafiia / F. V. Sahaniuk, V. S. Frolov, V. I. Pavlenko ta in.; za red. d. viisk. n., prof. I. S. Simferopol. Kyiv : TsZ MO ta HSh ZS Ukrainy, 2018. 230 s.

9. Smolianiuk V. Viiskovo-politychna obstanovka yak kliuchova katehoriia viiskovo-politychnoho analizu ta tendentsii yii rozvytku. *Narodna armia*. 1999. P. 7.

10. Reznikov V. O., Vashchenko I. V., Borodin B. D. Aktualni problemy viiskovoi politolohii: navch. dopomoha. Kharkiv : Akad. OV MVS Ukrainy, 2011. 160 s.

I. Kopotun, M. Rudyk. Analysis of the security threats of Ukraine in the conditions of the martial state

In the article, an analysis of the security of Ukraine in the context of the martial state was carried out, and the prospects for its development were studied. With the current changes in the political, economic, social and humanitarian spheres, national security, it is necessary to pay attention to whether the state has appropriate strategies.

Therefore, one of the key tasks of the science of public administration in the field of national security is to develop a methodology with the help of which it is necessary to develop a set of measures that will affect the level of state and national security and at the same time counter modern threats.

In the article, the conceptual and categorical apparatus of strategizing in the field of public administration of the security environment of Ukraine was investigated, the threats to the future security environment of Ukraine and the public administration system in the field of national security were analyzed, their classifications were developed, the procedure for using the scenario approach to predict the development of the future environment was analyzed, defined and developed. security of Ukraine, analyzed the capabilities of the security and defense sector to ensure the national security of Ukraine, developed a scientific and methodological apparatus for the distribution of tasks, determined the capabilities of the security and defense sector of Ukraine to form an integrated potential to eliminate and neutralize threats to the military security of the state, improved the model of public administration in the security sector and defense of Ukraine and substantiated recommendations to the executive bodies in the field of public administration.

Keywords: national security, martial state, globalization, threats, public administration, threat neutralization, security sector, executive bodies.

Стаття надійшла до редколегії 23 березня 2023 року